

Narzędzia tradycyjne: LO, kl. II

Narzędzie nr 1: praca z tekstem poetyckim (analiza porównawcza wierszy religijnych Franciszka Karpińskiego i Boba Dylana)

Autor: Anna Sygula

Temat lekcji: „Bądź pochwalon, Boże wielki!” – sposoby wyrażania religijności na przestrzeni wieków.

Cel dydaktyczny:

- przygotowanie do porównania sposobów wyrażania religijności na przestrzeni wieków w odniesieniu do tekstów „Pieśń poranna” Franciszka Karpińskiego” i „Pan z Tamburynem” Boba Dylana.

Cele wychowawcze:

- indywidualizacja wybranych treści nauczania;
- stworzenie każdemu uczniowi warunków wszechstronnego i pełnego, na miarę indywidualnych możliwości, rozwoju umiejętności analizy tekstu literackiego;
- zapewnienie uczniom maksymalnych szans rozwoju.

Poniższa propozycja realizacji wprowadzenia do analizy porównawczej wierszy religijnych Franciszka Karpińskiego i Boba Dylana uwzględnia pracę z uczniem zdolnym i uczniem mającym deficyty (np. zespół Aspergera, który przejawia się m.in. trudnościami w nazywaniu emocji, określaniu relacji między osobami, wreszcie – rozumieniu metafory).

1. Faza wstępna lekcji.

Zaczynamy zajęcia od odtworzenia dwóch utworów: „Pieśni porannej” Franciszka Karpińskiego z muzyką Karola Kurpińskiego (np. <https://www.youtube.com/watch?v=1WZTNpoNEsQ>) oraz „Mr. Tambourine Man” Boba Dylana (np. https://www.youtube.com/watch?v=oecX_1pqxk0). Pytamy uczniów:

1. - o nastrój, w jakim utrzymane są poszczególne utwory (prawdopodobnie szybko zauważą różnicę: pierwszy – poważny, podniosły; drugi – refleksyjny, ale i swobodny);
2. – o to, który z utworów kojarzy im się z utworami religijnymi (prawdopodobnie natychmiast wskażą „Pieśń poranną”).

Informujemy uczniów, że na dzisiejszej lekcji zanalizujemy oba utwory, które – jak się wkrótce przekonają – mają charakter religijny, ale pochodzą z różnych epok (w tym miejscu można zapytać klasę,

czy wiedzą, kiedy żył i do jakiej epoki należał Franciszek Karpiński (1741-1825, sentymentalizm, utwór wydano w roku 1772) oraz czy znają twórczość Boba Dylana (ur. w 1941 roku, laureat literackiej Nagrody Nobla w 2016 r.). Ustalamy, że Dylan urodził się równo 200 lat po Karpińskim.

Informujemy, że ponieważ analiza porównawcza jest umiejętnością trudną, dokonamy jej przy pomocy „metody stacji”. Aranżujemy odpowiednio przestrzeń sali, rozkładamy powielone materiały (zob. załączniki 2., 3. 4.) na poszczególnych stanowiskach i wyjaśniamy uczniom, jak korzystać ze znajdujących się tam zasobów.

„Metoda stacji” polega na stworzeniu stanowisk warsztatowych uwzględniających różny stopień zaawansowania ucznia w zakresie umiejętności analizy i interpretacji tekstu literackiego.

Każda ze „stacji” zawiera zadania o różnym stopniu trudności. Uczniowie sami decydują, od którego poziomu zaczną pracę z wierszem. Najlepiej, oczywiście, zaproponować im zadania najtrudniejsze – zestaw „A”, zaznaczając jednocześnie, że w razie trudności mogą odwołać się do dodatkowych pomocy uwzględnionych w odpowiednim zestawie „B” lub – na wypadek potrzeby – w zestawie „C”. Chodzi o to, aby uczniowie osiągnęli ten sam cel (przygotowanie do analizy i interpretacji porównawczej), mając do dyspozycji różne drogi. Zestaw „B” zawiera dodatkowe uszczegółowienia zadań z zestawu „A”, zaś zestaw „C” mieści propozycje odpowiedzi, które uczniowie muszą przyporządkować do poszczególnych kategorii analityczno-interpretacyjnych dla obu tekstów.

Oczywiście, stacje nie muszą nazywać się „A”, „B” i „C” – równie dobrze można wykorzystać litery XYZ lub, po prostu, nazwać je „doradca Kowalski”, „ekspert Nowak”, „konsultant Kwiatkowski”. Te dwa ostatnie rozwiązania nie będą wartościować poziomu trudności ćwiczenia, a tym samym – stygmatyzować uczniów z deficytami.

Poszczególne zadania I – V prowadzące do analizy i interpretacji należy umieścić na stanowisku warsztatowym w osobnych kopertach lub koszulkach (najlepiej w kilku egzemplarzach). Umożliwi to uczniom płynne przechodzenie od stacji do stacji, może się bowiem zdarzyć, że będą oni potrzebowali większego wsparcia np. tylko w zakresie zadania III.

2. Faza główna.

Uczniowie otrzymują teksty literackie (załącznik 1.) wraz z osobnym arkuszem, na którym będą mogli notować i przystępują do pracy.

Nauczyciel powinien zdecydować, czy uczniowie będą pracować samodzielnie, czy w parach (grupach). Każda z możliwości jest dopuszczalna – zależy od stopnia zaawansowania umiejętności uczniów.

Praca w parach wydaje się najbardziej optymalna – umożliwi to dzieciom współpracę i wymianę myśli – należy jednak pamiętać, że z pewnością spowoduje zakłócenie ciszy, tak potrzebnej przy analizie tekstu poetyckiego.

Rola nauczyciela na tym etapie sprowadza się do koordynowania pracy – wyjaśniania, jakimi zasobami dysponują poszczególne „stacje”, kierowania uczniów z trudnościami do poszczególnych stanowisk.

Prosimy uczniów, aby zaprezentowali swoje wnioski kolegom.

Najlepszym sposobem na zebranie wniosków i ustalenie wyników analizy jest metoda „kuli śnieżnej” polegająca na tym, że łączy się uczniów stopniowo: najpierw w pary, potem pary w czwórki, następnie czwórki w ósemki, prosząc ich, aby w każdej z poszczególnych konfiguracji przedyskutowali wyniki swojej pracy i ustalili wspólną dla danej grupy interpretację tekstów. Nie należy przy tym dążyć, aby powstała jedna interpretacja – metodę należy doprowadzić do etapu czwórek lub ósemek (w zależności od liczebności klasy). Zaletą tej metody jest umożliwienie uczniom wymiany doświadczeń, wadą – jej czasochłonność.

3. Faza podsumowująca

Prosimy chętnych uczniów – reprezentantów grup - o zaprezentowanie ustalonych hipotez interpretacyjnych.

Zadajemy pytanie o to, z czego wynika różne ujęcie relacji człowieka i Boga w tekstach obu poetów.

Warto zwrócić uwagę zarówno na możliwy kontekst biograficzny (nawrócenie Dylana), ale i historyczny, światopoglądowy, społeczny – należy wspomnieć o kontrkulturze amerykańskiej lat 60-tych.

Pytamy uczniów, który z tych tekstów jest im bliższy oraz o to, czy i po co współczesny młody czytelnik sięga po dawną literaturę. Wolne wypowiedzi uczniów.

Załącznik 1.

Teksty do analizy i interpretacji

Franciszek Karpiński

Pieśń poranna

Kiedy ranne wstają zorze,

Tobie ziemia, Tobie morze,

Tobie śpiewa żywioł wszelki,
Bądź pochwalon, Boże wielki!

A człowiek, który bez miary,
Obsypany Twymi dary,
Coś go stworzył i ocalił,
A czemuż by Cię nie chwalił?

Ledwie oczy przetrzeć zdołam,
Wnet do mego Pana wołam,
Do mego Boga na niebie,
I szukam Go koło siebie.

Wielu snem śmierci upadli,
Co się wczora spać pokładli
My się jeszcze obudzili,
Byśmy Cię, Boże, chwalili.

Bob Dylan

Pan z Tamburynem (tłum. Filip Łobodziński)

Hej, Panie z Tamburynem, zagraj dla mnie coś,
nie śpię całą noc, donikąd nie wyruszam dziś,
hej, Panie z Tamburynem, zagraj dla mnie coś,
ding-dong ranek wstaje, ja za tobą pragnąłbym iść.

Wieczoru władztwo już zdążyło się obrócić w proch,
wymknęło mi się z rąk,
tak jakbym stracił wzrok,
choć oczy mam otwarte,
znużenie mnie zdumiewa, na stopach piętno mam,
w tym mieście jestem sam,

puszka martwych bram
snów moich jest niewarta.

Hej, Panie z Tamburynem, zagraj dla mnie coś,
nie śpię całą noc, donikąd nie wyruszam dziś,
hej, Panie z Tamburynem, zagraj dla mnie coś,
ding-dong ranek wstaje, ja za tobą pragnąłbym iść.

Twoją wirującą łodzią płynmy do czarownych wysp,
wyostrza mi się zmysł,
nie trzymam w dłoniach nic,
zdrętwiały nogi mi,
czekają tylko, aż
się zacznie wędrowanie,
jestem gotów iść, gdzie wskażesz, i rozwiać się jak dym
w tego karnawału rytm
niech mnie otoczy nimb,
ty tylko tchnij go na mnie.

Hej, Panie z Tamburynem, zagraj dla mnie coś,
nie śpię całą noc, donikąd nie wyruszam dziś,
hej, Panie z Tamburynem, zagraj dla mnie coś,
ding-dong ranek wstaje, ja za tobą pragnąłbym iść.

Z migotem i chichotem, lotem przez poświęcę mkniesz
jak sielankowy wiersz
swobodny uciec chcesz
jedyne, co cię
ogranicza, to nieboskłon,
jeśli do twych uszu dotrze pewien nieporadny rym,
co z tamburynem współgra twym,
to grajek, który mimo kpin
wyskoczył jak z butelki dżin
i goni cień twój –
pobłażania mu nie poskąp.

Hej, Panie z Tamburynem, zagraj dla mnie coś,
nie śpię całą noc, donikąd nie wyruszam dziś,
hej, Panie z Tamburynem, zagraj dla mnie coś,
ding-dong ranek wstaje, ja za tobą pragnąłbym iść.

Zniknę w kółkach dymu, które myślą puszcza raz po raz,
tam, gdzie w pył się rozpadł czas
wyzwała mnie twój śpiew
spośród łękliwych, gołych drzew,

gnam nad wodę, byle w dal,
gdzie mroźny i obłądny żal
mnie już nie zwietrzy,
tak, pod brylantowym niebem tańczyć chcę, na morza tle,
na skinienie jedno me
z tej areny w chwile dwie
fatum, pamięć pierzchną precz,
choć na mgnienie spłynie raj,
do jutra mi zapomnieć daj
o dniu dzisiejszym.

Hej, Panie z Tamburynem, zagraj dla mnie coś,
nie śpię całą noc, donikąd nie wyruszam dziś,
hej, Panie z Tamburynem, zagraj dla mnie coś,
ding-dong ranek wstaje, ja za tobą pragnąłbym iść.

Załącznik 2.

Stanowisko 1. Zadania:

IA. KTO mówi w zaprezentowanych tekstach? Określ w każdym z nich kreację podmiotu mówiącego.

IIA. DO KOGO mówi osoba mówiąca? Określ w każdym z tekstów kreację adresata.

IIIA. JAK mówi osoba mówiąca podanych tekstach? Określ formę, język i stylistykę utworu.

IVA. CO mówi osoba mówiąca w zaprezentowanych tekstach? Określ temat utworów.

VA. Spróbuj sformułować TEZY INTERPRETACYJNE dla obu utworów (teza interpretacyjna to ogólne przesłanie tekstu, które obejmuje wszystkie dosłowne i niedosłowne jego sensy).

Załącznik 3

Stanowisko 2. Zadania:

IB. KTO mówi w zaprezentowanych tekstach? Określ w każdym z nich następujące cechy osoby mówiącej:

1. osobę, w której się wypowiada (ja? my?);
2. jej płeć, wiek, rolę społeczną (może uprawiany zawód?);
3. jej stosunek do świata;
4. jej stosunek do ludzi;
5. ważne dla niej wartości;
6. jej relacje z adresatem wypowiedzi;
7. jej stosunek do samej siebie;
8. jej stosunek do przeszłości oraz przyszłości;

IIB. DO KOGO mówi osoba mówiąca. Określ w każdym z tekstów następujące właściwości adresata:

1. kim lub czym jest adresat (Bóstwem, człowiekiem, pojęciem abstrakcyjnym, grupą);
2. dystans między nadawcą a odbiorcą;
3. uczucia, jakimi darzy nadawca adresata;
4. cechy adresata;
5. czy obraz adresata zmienia się na przestrzeni wiersza;
6. jak mocno adresat jest konkretny i dookreślony.

IIIB. JAK mówi osoba mówiąca w podanych tekstach? Określ następujące elementy związane z formą, językiem i stylistyką utworu:

1. wykorzystany gatunek;
2. nastrój panujący w utworze (jaki jest?, czy jest stały?, co go kreuje?);

3. obecność powtórzeń;
4. formę wypowiedzi;
5. styl i język wypowiedzi;
6. wykorzystane środki stylistyczne (jaka jest ich funkcja?);
7. sposób obrazowania świata (realistyczny czy fantastyczny).

IVB. CO mówi osoba mówiąca w zaprezentowanych tekstach? Określ tematy obu utworów:

1. wskaż, o czym mówi osoba mówiąca;
2. określ stosunek osoby mówiącej do tematu.

VB. Spróbuj sformułować hipotezy interpretacyjne dla obu tekstów (hipoteza interpretacyjna to ogólne przesłanie tekstu, które obejmuje wszystkie dosłowne i niedosłowne jego sensy). Odpowiedz na pytania:

1. Czy rozumiesz, dlaczego autor wybrał taki a nie inny jego kształt?
2. Jaką myślą o świecie, o człowieku dzieli się z tobą autor?
3. Sformułuj, odwołując się do ustaleń wynikających z odpowiedzi na powyższe pytania, hipotezę interpretacyjną (ogólny sens tekstu), która będzie tłumaczyła jego kształt?

Załącznik 4.

Stanowisko III. Zadania:

IC. KTO mówi w zaprezentowanych tekstach? Wskaż w każdym z nich cechy, które da się przypisać osobie mówiącej:

czuje się zagubiony; czuje się niepewny; stracił coś ważnego dla siebie; jest zmęczony; jest osamotniony; czuje pustkę; człowiek jest winien wdzięczność Bogu za życie, które otrzymał; jest poetą lub kimś, dla kogo poezja stanowi wartość; 1 osoba l. poj. „ja”; 1. os. l. poj. mówiąca w imieniu „my”- wszystkich ludzi; człowiek jest dziełem Boga i Bóg podtrzymuje w nim istnienie; istotą życia człowieka jest wdzięczność Bogu za łaskę życia; nie znalazł niczego, czemu warto by było poświęcić życie; wierzy w potęgę piękna; wierzy w moc Bożego Słowa, które ocala; wychwala piękno świata; wyraża przekonanie, że cały świat jest Boży; jest przekonany o potędze Boga-Stwórcy; jest człowiekiem sławiącym Bożą potęgę; docenia wielkość i różnorodność Bożego stworzenia; szuka kogoś, kto obdarzy go pięknem; rozumie swoją ograniczoność i nieporadność; wyraża przekonanie, że świat jest winien swojemu Stwórcy uwielbienie; żyje w oczekiwaniu na coś; człowiek w podróży; uważa się za stworzenie Boże; pragnie wolności; pragnie uwolnienia od niepewności i lęku; pragnie uwolnienia od złych wspomnień; wierzy, że Bóg jest w stanie ukoić jego serce; nie wie, czemu poświęcić życie; jest przekonany o Bożej opiece i dobroci; jest gotowy podążać za czymś, co wartościowe; szuka duchowego przewodnika; wyraża przekonanie, że obowiązkiem i przywilejem człowieka jest uwielbienie Boga; odczuwa egzystencjalną pustkę; człowiek – dzieło Boga jest także Jego ukochanym dzieckiem; pociąga go tajemnica; wie, że sam nie jest w stanie podążać przez życie; człowiek powinien stać jak najbliżej Boga; pragnie wyzwolić się z lęku i niepewności; fascynuje go tajemnica; pragnie odpoczynku; pragnie piękna; podziwia wielkość i wielowymiarowość Boga;

II C. DO KOGO mówi osoba mówiąca. Określ w każdym z tekstów kreację adresata.

Bóg – Stwórca; Pan, który jest Kreatorem Słowa i Dźwięku; Bóg jest bliski; Bóg jest odległy i abstrakcyjny; Bóg jest tajemnicą; człowiek darzy Boga uwielbieniem; człowiek nie wie, kim jest Bóg, ale darzy Go szacunkiem; człowiek tęskni za Bogiem; Bóg jest dla człowieka ratunkiem w zamęcie świata; Bóg jest wszechmocny, Bóg jest wielowymiarowy;

III C. JAK mówi osoba mówiąca podanych tekstach? Określ formę, język i stylistykę utworu.

pieśń; piosenka; refren podkreślający najważniejsze fragmenty wiersza – Bóg ukazany jako Poeta i Pieśniarz; liczne powtórzenia słowa „Tobie” wskazujące na całkowite oddanie człowieka Bogu; liczne powtórzenia słowa „mego” pokazujące silny związek człowieka z Bogiem; bezpośrednie zwroty do Boga wskazujące na pewność Jego istnienia; pytania retoryczne wyrażają zaufanie do Boga; apostrofy i wykrzyknienia podkreślają modlitewny charakter, są rodzajem „aktów strzelistych”; słownictwo z

wysokiego rejestru, podkreśla uroczysty charakter utworu; onomatopeje podkreślają kreację Boga-Pieśniarza; słownictwo bliskie potocznemu: „zagraj dla mnie coś”, „wyskoczył jak z butelki dżin”, „gnam”; Bóg nazywany niebezpośrednio; Bóg opisywany metaforycznie; fragmentaryczne obrazy, „wycinki” z życia człowieka zagubionego w świecie; chaos przedstawionych myśli i obrazów odzwierciedla zagubienie człowieka w świecie, jego błędzenie i niepewność;

IVC. CO mówi osoba mówiąca w zaprezentowanych tekstach? Określ temat utworów.

wysławianie w podniosłym tonie Boga za dzieło stworzenia i opiekę nad człowiekiem; Bóg jako ratunek dla człowieka błędzącego, zagubionego w świecie; język „prywatny”; człowiek ukazany „ w drodze”, w prywatnym świecie egzystencjalnych porażek i zagubienia, poszukujący duchowego przewodnika we wrogim, obcym świecie;

VC. Spróbuj przyporządkować TEZY INTERPRETACYJNE do obu utworów (teza interpretacyjna to ogólne przesłanie tekstu, które obejmuje wszystkie dosłowne i niedosłowne jego sensy).

Bóg jest Ostoją dla człowieka, niezmiennie dobrym i miłosiernym Opiekunem jego i świata, który stworzył. Człowiek odnosi się do niego z atencją i szacunkiem, nie wątpi w Jego istnienie i miłosierdzie.

Bóg dla błędzącego i zagubionego w świecie współczesnego człowieka może stać się duchowym przewodnikiem, który pokaże właściwą drogę i da poczucie bezpieczeństwa. Człowiek – poeta szuka Go i pragnie za nim podążać, ale nie jest pewien Jego istnienia, prosi Go o znak, o natchnienie.